

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ЖІНОЧИХ ОБРАЗІВ У ПРОЗОВИХ ТВОРАХ ТЕОДОРА ФОНТАНЕ

У статті на прикладі „жіночих романів“ видатного німецького письменника другої половини XIX ст. Теодора Фонтане досліджується поетика і система жіночих образів.

Ключові слова: „жіноча тема“, трагічний фінал, протагоністка, „любовний трикутник“, соціальна жертва, шлюб.

Творчість видатного письменника Теодора Фонтане, одного з останніх представників поетичного реалізму Німеччини, вже більше ста років є об'єктом літературної критики, філологічних, естетичних, філософських досліджень. Чудовий художник і літературний критик, поет, есеїст Теодор Фонтане у своїх творах прагнув відповісти на актуальні питання свого часу – другої половини XIX століття.

Метою нашого дослідження є систематичний аналіз жіночих образів у творчості Теодора Фонтане, який відсутній у фонтанезнавстві. У сучасному літературознавстві немає єдності в оцінці жіночих персонажів романіста, що підтверджує необхідність більш ґрунтовного і глибокого перепрочитання його романів і оповідань 80-90-х років XIX століття. Сама постановка питання, як нам представляється, правомірна тому, що європейська література завжди приділяла особливу увагу жінкам, їхнім долям, їхнім образам, а також тому, що жінка в історії людства загалом і в суспільстві XIX століття зокрема займає особливе місце, і ставлення до неї здатне „оголити“ соціальну і психологічну атмосферу часу.

Центральною темою його прозових творів є конфлікт соціальних і суспільних норм та бажань і прагнень особистості, що демонструється переважно на прикладі жіночих образів, оскільки майже всі прозові твори письменника можна вважати так званими жіночими романами, теми яких вміщують переважно жіночі життя, жіночі долі вищого та бюргерського прошарків.

Отже, матеріалом дослідження будуть романи та оповідання Теодора Фонтане, в яких образ жінки є центральним, що в деяких творах вже позначено у заголовках (Грете Мінде („Grete Minde“, 1879), Сесіль („Cécile“, 1886), Стіне, Пауліне („Stine“, 1890), пані Женні Трайбель, Корінна („Frau Jenny Treibel“, 1892), Еффі Бріст („Effi Briest“, 1895), Матильде Мьорінг („Mathilde Möhring“, 1906)), та в інших, де образу жінки також приділяється значна увага письменника (Мелані („L'Adultera“, 1882); Жозефіна фон Карайон („Schach von Wuthenow“, 1883) Франциска („Graf Petöfy“, 1884); Лене („Irrungen, Wurrungen“, 1887); Крістіне („Unwiederbringlich“, 1891)).

Автором першої ґрунтовної спроби проаналізувати жіночі образи в романах і оповіданнях Т. Фонтане стала Е. Кронер [6]. Своєрідний аналіз жіночих образів представила Л. Грагес [12]. Розвідки, присвячені жіночим образам, жіночій долі в епічних творах Т. Фонтане є досить різними і належать також Х. Міттельман [15], Г. Альтгоф [4] та К. Бауер [5].

Актуальність нашого дослідження обумовлена художньою цінністю всієї системи жіночих образів Теодора Фонтане, що увійшли до класики світової літератури, і їхнє вивчення збагатить наші естетичні уявлення про мистецтво в цілому і про способи художнього розуміння жіночого характеру, зокрема.

В кінці XIX століття, в час, коли Фонтане писав свої твори, „жіноча тема“ стала однією з найбільш актуальних в європейській літературі, що було обумовлено гостротою „жіночого питання“ у суспільстві. Становище жінки було більш наглядним показником моральності та гуманності соціальної системи, що заявляла про свою демократизацію.

Аналіз соціальних, етичних і психологічних поглядів письменника на жінку, що віддзеркалилось в художніх образах його творів, допоможе точніше зрозуміти як особливості його особистого світосприйняття, так і глибинні процеси, що відбувались у суспільній свідомості.

Однак, аналіз жіночого образу в прозі Фонтане, на наш погляд, дозволить би відкрити нові грані ідейного смислу творів письменника і побачити його прозову творчість як цілісно розвинуту систему. Теодор Фонтане представляв у кожному своєму творі нові, несхожі на попередні, різнопланові, реалістично змальовані, унікальні і неповторні жіночі образи. Вони всі мають свої слабкості, негативні риси та роблять помилки, але письменник моделює жіночу постать як сильнішу і цілеспрямованішу за чоловічу.

Фонтане надавав великого значення присутності в творі образу жінки. В листі до Пауля Шлентера від 6 грудня 1894 р. письменник зізнається: „Якщо існує людина, яка захоплюється жінками і з подвоєною силою їх любить, якщо вона сприймає їхню слабкість і їхні помилки, всю чарівність Єви, аж до фатальності, так це є я“ [8, 329]. Також, вустами своєї героїні Еббі Розенберг („Невідворотне“) автор виражає своє „кредо“: „Історія жінок є набагато цікавішою“ [11, 568].

Він відчував, що доля жінки надзвичайно підходить для загального контексту уявляти „найзначніший“ поодинокий випадок і все це слід охоплювати специфічно поетичними способами.

Після написання першого великого роману „Vor dem Sturm“ („Перед штурмом“) (1878), який налічує чотири томи і порівнюється літературознавцями з „Війною і миром“ Льва Толстого, але вважається як критиками, так і самим автором невдалою спробою, через розпорошеність сюжетних ліній, велику кількість персонажів, тощо, Фонтане створює невеликий за обсягом кримінальний роман за старопровінційною хронікою „Грете Мінде“ („Grete Minde“, 1879), як сам зазначив автор. Хоча дія роману відбувається у 1614-1617 роках, автор представляє заголовну героїню борцем за справедливість. Грете Мінде була напівіспанкою, дуже гарною чорнявою дівчиною, гарячою натурою. Після смерті батька дівчина виховується старшим зведеним братом по батьковій та його дружиною, але не отримує ні любові, ні ласки, ні добра. Не витримуючи такого життя, Грете наважується втекти з сусідським хлопцем Вальтіном, але після смерті коханого вимушена повернутися в рідну домівку і просити брата прийняти її та сина. Брат відмовляє Греті, і навіть після звернення дівчини до суду міста їй відмовлено в праві на спадщину. І хоча „Грете Мінде“ вважається кримінальним романом, в якому критики наголошують на злочині головної героїні, на нашу думку Грете – одна з перших героїнь Теодора Фонтане, яка не знайшовши взаєморозуміння в сім'ї та справедливості в суді, зважується протестувати проти такого суспільства – вона запалює місто та згорає разом зі своєю дитиною. Лише сильна та вольова натура спроможна на такі вчинки.

Конфлікти сімейних жіночих романів Фонтане, як правило, відбуваються усередині сім'ї, а герої з вищого класу. Тематично тут Фонтане наближається до Флобера, Ібсена і Л. Толстого. Завдяки симптоматичному процесу, який відображає стан „людськості“ в суспільстві, Фонтане хотів зрозуміти, що відбувається у шлюбі. Стосунки, що складаються всередині горезвісного „любовного трикутника“, стали сюжетною основою цих романів і повістей – „Грішниця“ (1882), „Граф Петьофі“ (1884), „Сесіль“ (1886), „Невідворотне“ (1891) та „Еффі Бріст“ (1895).

Основний конфлікт оповідання „Грішниця“ – зіткнення особистості зі владою світських умовностей, суспільною мораллю, яка позбавляє людину права жити так, як велить її серце. „Грішниця“ відрізняється від усіх наступних творів способом вирішення поставленої проблеми. Її героїня – Мелані ван дер Страатен, проживши десять років з набагато старшим її чоловіком пов'язала свою долю з Ебенцером Рубеном, залишивши дім, нелюбого чоловіка Ецехіля ван дер Страатена і двох дітей, – змогла все ж стати щасливою, незважаючи на вигнання з суспільства і загальний осуд, моральні страждання і матеріальні негаразди, повернула собі втрачене становище в суспільстві і повагу. Вона впевнена та енергійна, читачу навіть здається, що вона підкоряється першому чоловікові, але Мелані лише дозволяє йому думати, що так воно є, тому що власне вона обводить його навкруг пальця. Однак в її діях проглядаються жорстокість та егоїзм, коли вона залишає дітей з некоханим чоловіком, щоб стати щасливою з іншим. Мелані – одна з героїнь Фонтане, незалежна і прогресивна, єдина героїня, яка вірить в своє майбутнє, вирішує свою долю, не боїться протистояти суспільним умовностям та знаходить щастя і в бідності.

Таке позитивне вирішення конфлікту було не надуманим і не випадковим. Воно пояснюється буквально зрозумілою Фонтане у 80-і роки аксіомою – „мистецтво повинно відображати дійсність“. Письменник вважав, що віддзеркалення життя – це абсолютно точно відтворення фактів і подій. Реальна історія, описана в оповіданні, – розрив Терези Равене з чоловіком, її втеча з Густавом Сімоном і благополучне її завершення, – повністю відповідає ходу і послідовності подій, які мали місце.

Письменник чітко уявляв, наскільки сувора і жорстока дійсність, однак, пізнаючи її, він шукає шлях до прекрасного, яке також є характерним для дійсності. Уособленням прекрасного в оповіданні можна вважати Мелані ван дер Страатен, яка знайшла в собі сили змінити існуючий стан речей, звільнитися від принижуючих її гідність буржуазних законів. Приводячи героїню до щасливого фіналу, симпатизуючи їй, Фонтане захищає право всіх жінок самим вибирати свою долю і не бути жертвами існуючих норм моралі світського суспільства.

Щодо критичних публікацій і рецензій, присвячених „Грішниці“, то вони вміщують взаемовиключні оцінки. Одні наголошували, що „вчинок Мелані непростимий, він був і залишається злочином проти шлюбу і не заслуговує виправдання“ [9, 560], інші вважали, що „фігури типові; те, що відбувається між ними, повинно відбуватися і буде відбуватися з відповідними розбіжностями у деталях“ [9, 561].

Через десять років після появи „Грішниці“ Т. Фонтане, відповідаючи на лист Пауля Полака і на його зауваження з приводу другого видання оповідання, відреагував на них таким чином: „Висловлені Вами зауваження я багато разів чув ще на початку 80-х, коли роман лише вийшов у світ, ніколи їх не заперечував. Але до цих пір я перебуваю у впевненості, що й сьогодні написав би цей роман саме так, як написав його десять років тому“ [9, 565].

Особливий інтерес до „Грішниці“, до натяків, до жіночих персонажів і психосоматичної хвороби – це все є проявом феміністичного спектру досліджень. Так, Гунхільд Кюблер показує, як в самому тексті роману досить чітко відчутне незадоволення письменника-чоловіка існуючими дефініціями статі і призводить до того, що в літературі з’являються жіночі фігури з емансипаційним потенціалом [14].

Благополучне вирішення конфлікту в оповіданні, яке сприймалося багатьма як надумане і випадкове, зовсім не означало, що рішення проблеми шлюбу, сім’ї, становище жінки в суспільстві знайдено і є єдиним та вірним. Різноманітність фіналів наступних творів письменника, в яких порушені ті самі проблеми, що й в „Грішниці“, свідчить про пошуки Фонтане оптимального розв’язання названих проблем.

В оповіданні „Граф Петьофі“ знову зображений „любовний трикутник“: граф Петьофі – Франциска Франц – Егон, племінник графа. Якщо в „Грішниці“ Едехіль ван дер Страатен був старшим за свою дружину на 25 років, то граф Петьофі – старший за Франциску на 44 роки, що є однією з передумов нещасливого шлюбу. Тут письменник зображує головну героїню ще не зовсім спроможною протестувати проти свого становища в суспільстві. Через свій хибний крок Франциска почувається винною в самогубстві графа Петьофі, розриває стосунки з Егоном і, усамітнюючись, переїжджає до маєтку. Тобто маючи всі умови для щасливого життя, жінка не скористалась цим, а власноруч себе карає.

Уте Тредер з цього приводу висуває тезу, що процес експропріації жінки, яка зображується в літературі, представляє рольове кліше включаючи патріархальне розподілення таким чином, аби жінки самі відчували провину і самі себе за це карали [16].

З майстерністю описує Фонтане розвиток стосунків між головними героями оповідання „Сесіль“: Сент-Арнаудом, Сесіль і Гордоном, виділяючи основні етапи виникнення і загострення конфлікту, що призвів до трагічного фіналу. У центрі оповідання доля красивої молодої жінки Сесіль, яка прагнула знайти душевний спокій і щастя, зустріти справжнє кохання. Знайомство Сесіль з молодим інженером Робертом Гордоном, здавалося, надало їй шанс почати нове життя і подарувало справжнє кохання. Але суспільство, в якому живуть герої, і його моральні закони не дозволяють Сесіль безболісно розірвати шлюб з полковником Сент-Арнаудом, старшим за неї на 20 років, і бути з коханим чоловіком. Обставини неминуче зумовлюють конфлікт між Сент-Арнаудом і Гордоном, який закінчується дуеллю між ними та загибеллю Гордона. Сесіль не змірюється з таким розвитком подій і вчиняє самогубство, як протест проти нещасливого життя.

Фонтане в листі до Шлентера від 2 червня 1887 року зазначає з приводу соціально-критичного змісту твору: „Сесіль“ все ж таки дещо більше, ніж звичайна історія, і в крайньому випадку, хотілось би, щоб вона була чимось більшим, але перш за все в ній передбачалося зобразити такий характер, який ще жодного разу не фігурував у моїх новелах“ [10, 578]. Автор неодноразово наголошував, що він вважає „Сесіль“ поряд з „Еффі Бріст“ вершиною своєї прозової спадщини [16, 35].

У „Невідворотному“ письменник показує Крістіну досить слабкою, релігійною людиною, навіть з ознаками істерії, яка, на перший погляд, не спроможна кинути виклик суспільству. І все ж таки, Крістіне не погоджується прийняти зраду чоловіка, шлюб без кохання і наважується на тяжкий гріх – самогубство, всупереч своїм поглядам та моралі буржуазного суспільства.

Роман „Еффі Бріст“ створювався Т. Фонтане в період з 1889 по 1894 рік. Теми, ідеї й конфлікти, що розроблялися автором у попередніх творах, знайшли в „Еффі Бріст“ своє найбільш повне і яскраве втілення. Відзначаючи подібність сюжетних мотивів „Еффі Бріст“ і окремих епізодів в оповіданнях „Грішниці“ і „Сесіль“, І. Фрадкін писав: „Наступність ще більш очевидна в постановці проблеми, яку письменник зробив центральною в „Еффі Бріст“: честь удавана і справжня, поведінка людини в її ставленні до суспільних вимог і життєвих правил, які диктує мораль правлячих класів“ [3, 23].

Змальовуючи трагедію Еффі, Т. Фонтане не прагнув зобразити долю героїні як дещо виключне і випадкове. Навпаки, шлюб 17-тирічної Еффі з 38-мірічним Інштеттеном, що не представляє собою нічого іншого, як угоду, – типове явище в буржуазному суспільстві. Це підтверджується і розповіддю про історію заміжжя матері Еффі, яка в свій час віддала перевагу шлюбу з радником дворянства Брістом, а не з юним лейтенантом Інштеттеном. Письменник виступає проти узаконеного суспільною думкою шлюбу-угоди, вважаючи його насильством над особистістю. Звертаючись до цієї проблеми, автор робить акцент перш за все на підлеглому і приниженому становищі жінки в суспільстві, що базується на основі майнової нерівності й матеріальної залежності.

Закінчуючи роман смертю героїні, Т. Фонтане хотів різкіше підкреслити трагізм долі жінки, що насмілилася порушити усталені суспільством закони. Подібна розв’язка суперечила теоретичним постулатам автора (принципу „просвітлення“ дійсності). Ця обставина помічена Є.М. Волковим: „Відбір матеріалу, зроблений автором, інтерпретація фактів говорять про його прагнення дати гранично типізовану картину дійсності, не згладжуючи гострих кутів і не йдучи

на компромісні рішення актуальних проблем сучасності“ [1, 19]. Письменник з’являється перед нами „як вимогливий, безсторонній суддя сучасного йому суспільства“ [1, 26].

І все ж таки, трагічна загибель Сесіль, Крістіне, Еффі Бріст сприймається як своєрідний протест героїнь Фонтане проти принизливих для людської гідності суспільних норм. Це вже відголоски емансипації, дещо завуальованої, але досить відчутної в творах письменника, адже сила жінки в її слабкості.

Якщо розглянути іншу групу жіночих романів Фонтане, героїні яких є представницями буржуазно-дворянського класу (Лене („Irrungen, Wirrungen“, 1887); Стіне, Пауліне („Stine“, 1890); пані Женні Трайбель, Корінна („Frau Jenny Treibel“, 1892); Матільде Мьорінг („Mathilde Möhring“, 1906)), то як відомо, вони мали більше можливостей для реалізації своїх мрій і прагнень, ніж жінки з вищого класу.

В основу сюжету творів „Шляхи-перепуття“ та „Стіне“ покладена історія кохання дворянина та дівчини з „четвертого стану“ (як любив говорити Т. Фонтане). Буржуазно-дворянська мораль засуджує подібні зв’язки, однак Фонтане показав, що відносини Бото і Лене, Вальдемара і Стіне ґрунтуються на справжньому коханні та повністю моральні. Гвардійського офіцера барона Бото фон Рінекера та швачки Лене Німпч поєднує сильне, щире почуття, не пов’язане з якими-небудь практичними розрахунками. Але Бото, прусський юнкер, для якого моральний кодекс його класу є аксіомою і який широко вірить у справедливість та непохитність кастової ієрархії, навіть і не думає про одруження зі швачкою. І Лене, яка дивиться на життя без ілюзій, з почуттям гордості та гідності, зовсім не збирається стати баронесою. Кастові перепони стають на шляху героїв до щастя, не знаходячи сил для боротьби Бото одружується на дівчині свого кола, з великим посагом і назавжди прощається з Лене. Дівчина важко переносить розрив з коханим і переїжджає в інший район міста, подалі від Бото. У романі подано досить примирливе та лише зовнішньо позитивне розв’язання конфлікту: Бото і Лене поєднують своє життя з людьми „свого кола“, але щасливими вони не стають. Подібна фінальна різноманітність не є випадковою: вона свідчить про напружені пошуки письменником вирішення проблеми шлюбу, сім’ї, становище жінки в суспільстві.

Лише кілька місяців відділяють „Шляхи-перепуття“ від „Стіне“, а між іншим письменник, розробляючи ту саму проблему, беручи той самий сюжет, зовсім по-іншому розставляє акценти. На відміну від ідилічного фіналу роману „Шляхи-перепуття“, розв’язка „Стіне“ трагічна. Молодий граф Вальдемар фон Гальдерн через кохання до дівчини-в’язальниці Стіне повстає проти кастових устоїв, але, виявившись неспроможним до боротьби, закінчує життя самогубством. Захворіла і Стіне після похорон Вальдемара.

Отже, „Шляхи-перепуття“ та „Стіне“ – два подібних твори, в яких Фонтане представив слабких героїв-чоловіків. Можливо, якби Бото та Вальдемар захотіли боротися за своє щастя, то Лене і Стіне підтримали б своїх коханих та приклали зусиль для цього.

В оповіданні „Матільде Мьорінг“ Фонтане представляє читачу не красиву, але розумну жінку. Вона, розуміючи, що їй в цьому житті необхідно брати ініціативу у свої руки, вдало одружується з Гуго Гроссманном, пасивним і слабким чоловіком, сином бургомістера. Матільде допомагає йому добре скласти екзамен, знаходить в невеличкому місті посаду бургомістера, постійно дає цінні поради стосовно його служби. Але Гуго помирає від запалення легень і Матільде повертається додому, отримує освіту, блискуче складає екзамен і починає працювати вчителькою.

Близько пов’язаною з питанням про права жінки виявляється і проблема освіти та виховання. Про негативне ставлення Т. Фонтане до офіційної прусської системи освіти свідчать не лише його твори, але й епістолярна спадщина; в листах Фонтане 90-х років нерідко можна зустріти такі судження: „проклята освіта“, „монстр виховання“, „освіта – справжнє нещастя цього світу“ [2, 103].

У 1882 році з’являється „Шах фон Вутенов. Оповідання з історії жандармського полку“. Це оповідання літературознавці не відносять до жіночих романів письменника, але однією з головних героїнь є пані Жозефіна фон Карайон, хазяйка салону. Жіночі салони панували в Європі у ХУІІ-ХУІІІ ст., та продовжували своє існування і в ХІХ ст. Салони, які створювали жінки, стали для них природним способом отримати освіту в той час, коли їм був закритий доступ до вищої освіти. Фонтане показує пані фон Карайон, яка своїм салоном створила своє ім’я, як відомі Генрієтта Герц, Рахель Варнхаген, Кароліна та Доротея Шлегель. Поява та існування жіночих салонів означали новий стиль життя визначеної частини суспільства, нового соціального інституту, в якому лідирували жінки з інтелектуальними навиками та амбіціями. На наш погляд письменник знову протиставляє слабкому чоловікові Шаху фон Вутенов сильних та прогресивних жінок – пані фон Карайон та її доньку Віктуар фон Карайон.

Якщо Мелані, Франциска, Сесіль, Крістіне та Еффі не змогли отримати відповідної освіти, для того щоб бути матеріально незалежною від чоловіка і повністю реалізуватися як самостійна та самодостатня особистість, то Матільде це все вдалося.

„Матільде Мьорінг“ вважається сьогодні позитивною ознакою емансипації [16, 67], а її героїня яскравою емансипованою жінкою, яка зуміла перебороти всі життєві перепони і знайти своє місце в цьому житті.

Вважаємо, що можна правомірно стверджувати, що і Мелані, і Сесіль, і Еффі Бріст, а також Лене, Корінна, Грете Мінде і особливо Матільде виражають тип емансипованої жінки – носія модерних цінностей і модерного стилю. Отож, всі дії та вчинки героїнь Фонтане є „анормальними”, „антитрадиційними” з точки зору чоловічого сприйняття світу. Таким чином, героїні Фонтане своєю поведінкою протестували проти існуючих порядків, законів і звичаїв суспільства.

Список використаних джерел

1. Волков Е.М. Роман Т.Фонтане „Эффи Брист“: Учебное пособие для студ.-филологов / Е.М. Волков. – М. : Высшая школа, 1979. – 87 с.
2. Макарова Н.А. Особенности поэтики романов и повестей Теодора Фонтане 80-х – 90-х годов XIX века: Дис. ... канд. филол. наук: 10.01.03 / Н.А. Макарова. – Орел, 2001. – 214 с.
3. Фрадкин И. «Человеческая комедия» Теодора Фонтане / И. Фрадкин // Фонтане Т. Шах фон Вутенов. Пути-перепутья. Госпожа Жени Трайбель: пер. с нем. – М. : Художественная литература, 1971. – С. 3-24.
4. Althoff G. Weiblichkeit als Kunst. Die Geschichte eines kulturellen Deutungsmusters / G. Althoff. – Stuttgart : Metzler, 1991. – 176 S.
5. Bauer K. Fontanes Frauenfiguren. Zur literarischen Gestaltung weiblicher Charaktere im 19. Jahrhundert / K. Bauer. – Frankfurt/M. u.a. : Lang, 2002. – 288 S.
6. Croner E. Fontanes Frauengestalten / E. Croner. – Berlin, 1906. – 203 S.
7. Fontanes Novellen und Romane. Interpretationen. / hrsg. von Christian Grawe. – Stuttgart : Reclam, 1991. – 304 S.
8. Fontane Th. Briefe an seine Freunde: In 2 Bdn. / Th. Fontane. – Berlin, 1925. – II Bd. – S 329 (6. Dezember 1894).
9. Fontane Th. Romane und Erzählungen: In 8 Bänden / Th. Fontane. – Berlin und Weimar : Aufbau-Verlag, 1969. – Bd. 3.
10. Fontane Th. Romane und Erzählungen: In 8 Bänden / Th. Fontane. – Berlin und Weimar : Aufbau-Verlag, 1969. – Bd. 4.
11. Fontane Th. Graf Petöfy. Unwiederbringlich / Th. Fontane. – Berlin : Das Neue Berlin, 1956. – 603 S.
12. Grages L. Frauengestaltung bei Theodor Fontane. Inaugural-Dissertationen... / L. Grages. – Buchdruckerei G. Otto, Heppenheim, 1931. – 80 S.
13. Hädecke W. Theodor Fontane. Biographie / W. Hädecke. – Munchen, Wien : Hanser, 1998. – 445 S.
14. Kübler G. Diesoziale Aufsteigerin: Wandlung einer geschlechtsspezifischen Rollenzuschreibung im deutschen Roman 1870-1900 / G. Kübler. – Bonn : Bouvier, 1982. – 114 S.
15. Mittelmann H. Die Utopie des weiblichen Glücks in den Romanen Theodor Fontanes / H. Mittelmann. – Bern, Frankfurt a. M., 1980. – 125 S.
16. Treder U. Von der Hexe zur Hysterikerin: Zur Verfestigungsgeschichte des „Ewig Weiblichen“ / U. Treder. – Bonn : Bouvier-Herbert Grundmann, 1984. – 135 S.

Summary. The article presents analysis of poetics and system of female characters (the study of “female novels” by a great German writer of the XIX th century Th. Fontane).

Key words: “female topic”, tragic final, female protagonist, “love triangle”, social victim, marriage.

УДК 821.111.02 “195/196”

К.Й. Гільдебрант

«ІДЕАЛЬНИЙ» ХАРАКТЕР ЛІТЕРАТУРНОГО ПЕЙЗАЖУ У ТВОРАХ «СЕРДИТИХ МОЛОДИХ ЛЮДЕЙ»

У даній статті аналізується характер літературного пейзажу в романах «Щасливчик Джим» К. Еміса, «Поспішай донизу» Дж. Вейна, «Шлях нагору» Дж. Брейна та н'єсі «Озирнись у гніві» Дж. Осборна. Встановлюються спільні характеристики побудови пейзажного образу в образній системі вищевказаних «сердитих» письменників.

Ключові слова: пейзаж ситуаційний, динамічний, медитативний; психологічний паралелізм; прийом зооморфізму; антропоцентризм.